Eugenijus Jovaiša

DAUGLAUKIO PLOKŠTINIS KAPINYNAS

Septintąjį tyrinėjimų sezoną baigė Dauglaukio tyrinėtojai. 1983-1991 metais ištirta nedidelė kapinyno dalis rytinėje kalvos dalyje - 21 plotas, kuriame rasti 87 nedegintų ir 1 deginto mirusiojo kapas. Sukaupta medžiaga (žr.: ATL 1984 ir 1985 metais. - V., 1986.-P.49-52, ATL1986 ir 1987 metais. -V., 1988. -P. 75-77, ATL 1988 ir 1989 metais. -V., 1990. - P. 80-82) leidžia giliau pažvelgti į kai kuriuos I-III amžių Nemuno deltos gyventojų laidosenos pasireiškimus.

Jūros upės krante, dabartinio Dauglaukio kaimelio šiauriniame pakraštyje esantis kapinynas įrengtas didelėje natūralioje kalvoje. Sunku pasakyti, ar senieji gyventojai sąmoningai kapinynui parinko rytu-vakarų (saulės tekėjimas ir laida) orientacijos kalvą, ar tai atsitiktinumas. Pats kapinynas buvo orientuotas šiaurės-rytų ir pietų-vakarų kryptimi. Aukščiausiame kalvos taške (3, 5 m) įrengta centrinė kapinyno aikštelė. Aplink ją susiklostė 88 kapų masyvas, kuris yra išęsto ovalo formos, o jo ilgieji lankai orientuoti šiaurės-rytų - pietvakarių kryptimi. Vidinį, arčiausiai aikštelės esantį žiedą sudaro ankstyviausieji kapai, o vėlesnieji - tarsi plintančiomis bangomis sklinda į visas kapinyno puses. Aikštelėje buvęs apeigų laužas, kurio liekanos rastos 1988 metais. Iš jo buvo imamos žarijos ir žarstomos užpilant kapo duobe.. 1991 metais tyrinėtame XXI plote atidengta stambių akmenų grupė. Prie vieno iš jų pastebėta laužavietė ir jos plote pasklidusi apdegusi keramika. Tai, matyt, apeiginės vietos, susijusios su mirusiųjų pagerbimu liekanos. Centrinėje kapinyno aikštelėje galėjo būti ir dangaus šviesulių padėtį nusakantys orientyrai, skirti mirusiųjų laidojimo apeigoms.

Dauglaukio mirusiųjų orientavimui būdinga, jog didžioji

dauguma kapų orientuota šiaurės-pietų kryptimi, o kita, nedidelė grupė - rytų-vakarų kryptimi. Atrodo, jog senųjų šių vietų gyventojų tarpe dominavo M. Grįžulo Ratų kultas.

Chronologiniu požiūriu tai pats ankstyviausias Nemuno deltos kultūros laidojimo paminklas, datuotinas 10-70 - 260 metais. Neaiškumųkelia4 kapai, kurių tikslaus palaidojimo laiko nustatyti nepavyko. Vienas, 1990 metais tirtas kario kapas Nr.77, apskritai nepriklauso šiai kultūrai ir datuotinas 950-1100 metais.

Datuojamų kapų masyve, kurį sudaro 83 kapai, galima skirti 2 ryškias chronologines grupes:

1. Ankstyvoji grupė (10-70 -120-150 m. m.) - 22 kapai;
2. Vėlyvoji grupė (150-260 m. m.) - 61 kapas.

Įdomus mirusiųjų lyties ir amžiaus grupių pasiskirstymas:

nenustatytos lyties arba suardytų kapų yra 6,5 %, nenustatytos lyties suaugusių individų - 2,6%, nenustatytos lyties vaikų kapų - 9,1%. Visiškai nerasta berniukų kapų, o mergaičių kapų čia tik 1,3%. Didžiausią palaidotųjų dalį sudaro vyrai ir moterys - 38, 9% ir 41, 5%.

Vadinasi, suaugusieji vienos ar kitos lyties individai sudaro absoliučią palaidotųjų dalį (80, 4%). O tai nėra "normalu". Paprastai senojo geležies amžiaus kapinynuose vaikų kapų esti 20-50%. Sakysime, maždaug vienalaikiame, 10-40-200 m. Sargėnų kapinyne vaikų kapai sudarė 23,3%, o, tarkime, III-VII a. Plinkaigalio kapinyne tokių kapų yra iki 50%. Peršasi mintis, jog vaikų kapai yra dar netirtame plote, o ir galimas dalykas, jog šiems kapams buvo numatyta speciali vieta. 1991 metų tyrinėjimai tarsi patvirtina tokią prielaidą. Pietiniame kapinyno žiede atrasta eilė vaikų kapų.

Įkapių gausumu Dauglaukio kapinynas pranoksta kitus senojo geležies amžiaus kapinynus. Praktiškai į visus kapus (98, 7%) įkapės buvo dėtos. Kitaip tariant, vienam kapui be įkapių tenka 9,9 kapai su įkapėmis (santykis 1:9,9). Palyginimui pateiksiu tą patį santykį, išvestą Centrinės Lietuvos senojo geležies amžiaus kapinynams. Sargėnai -1:2,23; Veršvai -1:

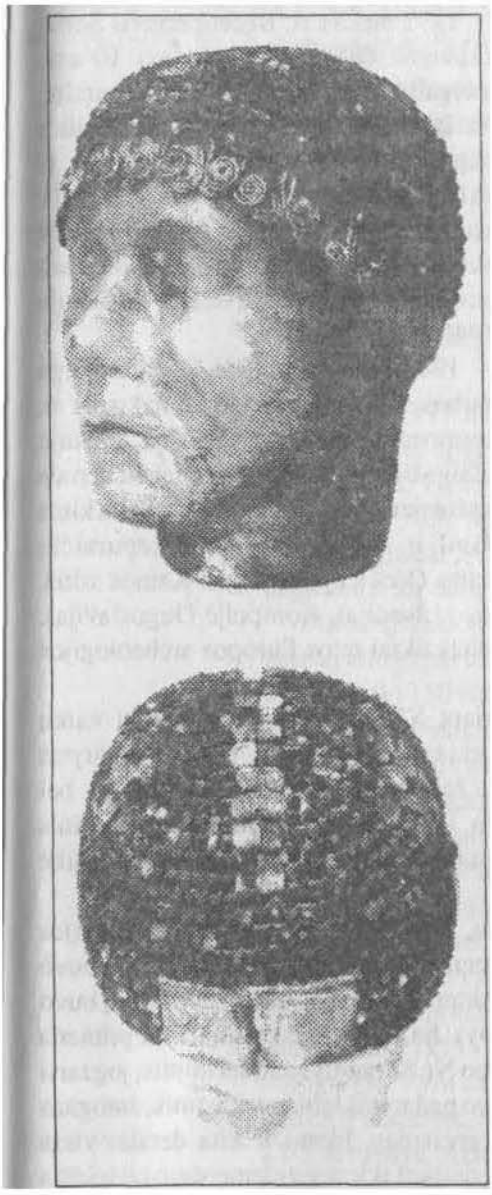

kepuraitė iš 66 mergaitės kapo.

1,17; Seredžius -1:2,24, Eiguliai -1: 2,62.

Pastarųjų dviejų metų medžiagoje išsiskiria kelių kapų radiniai, kuriuos verta plačiau apibūdinti. 1990 metais tyrinėto mergaitės kapo 66 medžiaga išsiskiria net ir Dauglaukio medžiagos fone. Kape rasta unikali II a. pabaigai - III amžiaus pirmajai pusei skirtina mergaitės kepuraitė (pav.).

Kepuraitės sandara gana sudėtinga: ant medžiaginio audinio (atrodo, jog jo būta storo) sukabinta apie 1097 smulkių žalvarinių plokštelių su iškilia sfera. Jas viduryje skyrė dvi eilės stambesnių, ištęsto rombo pavidalo, plokštelių, kurios centre ornamentuotos koncentriškai iškaltomis, sudarančiomis saulės įvaizdį akutėmis. Smilkinių srityse iš didesniųjų plokštelių sudaryta dviejų trikampių konfigūracija, kuri susijungia jų viršūnėmis. Kepuraitės priekinė dalis puošta kilpiniais pakabučiais, o pakaušio srityje dvi stambios plokštelės užbaigia visą kepuraitę. Kepuraitė labai gerai išlikusi ir, kaip atrodo, priklausė 14-16 metų mergaitei.

Kepuraičių ar apgalvių fragmentai buvo randami ir kituose senojo geležies amžiaus Vakarų bei Centrinės Lietuvos kapinynuose: Kurmaičiuose, Sargėnuose, Veršvuose, Aukštkiemiuose ir kt.

žalvarinis pakabutis iš 82 vaiko kapo

1892 metais A. Becenbergeris Šernų kapinyne (Klaipėdos rajonas) 10-ame mergaitės kape aptiko panašią kepuraitę, A. Becenbergerio rastosios kepuraitės papuošimai taip pat buvo daryti iš žalvarinių plokštelių. Skyrėsi tik kompozicija. Deja, ji žinoma tik iš publikacijų, nes iki II-ojo pasaulinio karo buvusi Kenigsbergo "Prussia" muziejuje 1945 metais pražuvo.

1982 metais pasirodė Z. Blumbergs darbas, skirtas Gotlando kontaktams su kontinentu senajame geležies amžiuje (Zaiga Blumbergs. Bronzebuckelchen als trachtzier. Stockholm, 1982.). Šalia kitos medžiagos pateikiami ir Europoje žinomi kepuraičių pavyzdžiai - Blekmaras (Vokietija), Volgos-Kamos sritis, Šernai (Lietuva), Juvė (Švedija), Kompoljė (Jugoslavija). Kaip matyti, kepuraitės tikrai retos Europos archeologijos medžiagoje.

1991 metais, tiriant XXI plotą, buvo atidengti vaikų kapai. Jų tarpe išsiskiria kapo Nr.82 įkapė - vėrinys, sudarytas iš žalvarinių įvijų, žalvarinio ir gintarinio karolio bei žalvarinio pakabučio. Didžiausią įdomumą kelia žalvarinis pakabutis, kuris sumanytas tarsi stilizuota žmogaus kaukė (pav).

Tokių pakabučių, regis, dar nėra mūsų archeologijos medžiagoje. 1984 metais, tiriant moters kapą Nr.13, buvo rasti vadinamieji "Akmenių" tipo pakabučiai, iš kurių buvo sudarytas visas vėrinys. Jie, reikia pasakyti, kažkiek primena žmogaus figūrą. Kapo Nr.82 radinys žadina mintis, jog tarsi specialiai vaikui buvo padarytas labiau realistinis, žmogaus veidą primenantis, atvaizdas, Įdomi ir kita detalė: visas vėrinys sudarytas iš visiškai skirtingų elementų, o tai leidžia manyti, kad visi jie buvo sukurti specialiai laidojimo

apeigoms.

Tame pačiame plote atrastas kitas įdomus ir retesnis dirbinys - krūtinės papuošalas, sudarytas iš žalvarinių statinėlinių smeigtukų, sujungtų su ažūriniais pakabučiais, kurie tarpusavyje siejasi grandinėlių sistema.

Vytautas Kazakevičius

KALNIŠKIU (RASEINIŲ RAJ.) KAPINYNAS

1990 ir 1991 metais MA LII tęsė Kalniškių (Raseinių raj., Ariogalos apyl.) kapinyno tyrinėjimus (žr. ATL 1984 ir 1985 metais. V., 1986. P. 52-53; ATL 1988 ir 1989 metais. V., 1990. P. 83). Šalia 1985, 1988 ir 1989 metais tyrinėtų plotų iškasta dar 545 m^2, rasti 44 IV-V a. griautiniai ir 2 VIa. degintiniai žmonių kapai.

Mirusieji laidoti stačiakampėse suapvalintais kampais ir netaisyklingo pavidalo duobėse, nuo 125x40 iki 290x180cm dydžio ir iki 150 cm gylio, aukštielninki, sulenktomis ir ant krūtinės, juosmens ar dubens sudėtomis rankomis, ištiestomis kojomis. Dviejų vaikų kapuose griaučiai gulėjo ant dešiniojo (k.Nr.22) ir kairiojo (k.Nr.23) šono. Kapų duobių dugnuose buvo nuo 1 iki 23 įvairaus dydžio akmenų. Jie dėti taisyklingai po vieną abipus galvūgalio (k. Nr. 29), iš šonų (k.Nr.14) arba kojūgalyje (k.Nr.21). Po 2 akmenis iš abiejų galvos pusių rasta kape Nr.38. Sudėtingesnės akmenų konstrukcijos be ryškesnės sistemos buvo kapuose Nr.13, 17,35. Antai moters kape Nr. 35 krūvelė iš 5 kompaktiškai sudėtų 13x17x11 - 23x15x17 cm dydžio akmenų rasta kojūgalyje. Vyro kapo Nr.13 duobės dugne abipus griaučių aptikti 9 akmenys, moters kape Nr.17-23, o vaiko kape Nr. 27-5 akmenys. Akmenų rasta iš viso 16-oje kapų, įskaitant ir degiminį kapą Nr.1.

Mirusieji laidoti tiek karstuose, tiek ir be jų. Iš lentų padarytų karstų pėdsakų pastebėta kapuose Nr. 13,14,17,